

Marijana JUKIĆ*

135 GODINA DJELOVANJA HRVATSKOG DRUŠTVA LIKOVNIH UMJETNIKA

Izvlaček:

135 let delovanja Hrvatskega društva likovnih umetnikov

Prispevek je rezultat arhivistične obdelave gradiva Hrvatskega društva likovnih umetnikov, ki ga hrani Hrvatski državni arhiv (HAD) v Zagrebu. Predstavljena je 135-letna tradicija delovanja omenjenega društva in njegov prispevek k hrvaški likovni kulturi. Prikazani so tudi rezultati strokovne obdelave in urejanja gradiva.

Ključne besede:

Hrvatsko društvo likovnih umetnikov, likovna kultura, slikarstvo, Hrvatski državni arhiv, urejanje in obdelava gradiva

Abstract:

135 Years of the Croatian Fine Arts Artists Association

The present paper is the result of archival processing of documents of the Croatian Fine Arts Artists Association, held in the Croatian State Archives (CSA) in Zagreb. With respect to the 135-year tradition of work and performance of the Association, the author reviews its acting and achievements, its contribution to the Croatian culture and eventually a systematized overview of the structure and working of the body. The paper is based on archives and literature.

Key words:

Croatian Fine Arts Artists Association, fine arts, painting, Croatian State Archives, processing and sorting

1 OSNUTAK I DJELOVANJE DRUŠTVA

1.1 Društvo do Prvog svjetskog rata

Procesom modernizacije i uklapanja u srednjoeuropski prostor u Hrvatskoj su sredinom 19. stoljeća osnovane kulturne ustanove i udruženja građana (Kolar-Dimitrijević, 1992, str. 60). Društvo umjetnosti (dalje: Društvo) osnovano je po uzoru na slična udruženja umjetnika i prijatelja umjetnosti, kakva su postojala u većim europskim gradovima (Maruševski, 1979, str. 13). Neposredan poticaj na osnutak Društva dao je slikar Josip Franjo Mücke koji je za vrijeme boravka u Linzu od 1850. do 1853. sudjelovao u osnivanju gornjoaustrijskog *Kunstvereina* (Begovac Pisk, Gotić, 2012, str. 7). Na prvom, osnivačkom sastanku održanom 22. kolovoza 1868. usvojena su *Osnovna pravila za društvo umjetnosti u Zagrebu*, također po uzoru na bečki *Kunstverein* i objavljena u časopisu *Dragoljub* (Dragoljub, 1868, str. 556-557). Iako je Kraljevska Zemaljska vlada (dalje: Vlada) 1870. godine odobrila Pravila, stvarna djelatnost Društva počinje gotovo desetljeće kasnije. Prva skupština održana je 23.

* Marijana Jukić, Hrvatski državni arhiv, Marulićev trg 21, 10000 Zagreb, Hrvatska, kontakt: mirjana.gulic@daz.hr.

siječnja 1879. na kojoj je izabran predsjednik Ivan Buratti, potpredsjednik, Franjo Rački i tajnik Izidor Kršnjavi te članovi Upravnog odbora.

Ustroj i djelatnost Društva bili su utvrđeni Pravilima, *podupiranje umjetnosti u obće a domaće umjetnosti napose, s obzirom na umjetnički obrt*. (Dragoljub, 1868, str. 556-558). Već u prosincu iste godine, Društvo je priredilo prvu izložbu u palači Dragana Vranyczanya u Zagrebu. To je ujedno bila prva umjetnička i umjetno-obrtna izložba u Hrvatskoj (Maruševski, 2004, str. 82). Time je započela organizirana izložbena tradicija priređivanja većih i manjih umjetničkih i umjetničko-obrtnih izložbi zahvaljujući kojima su umjetnici imali priliku izlagati svoje radove. Sudjelovanje na međunarodnim izložbama u Trstu, Budimpešti, Kopenhagenu i ostalim gradovima te pribavljanje inozemne stručne literature i časopisa, omogućilo je Društvu da bude dio europskih umjetničkih događanja.

Bogata kulturna i umjetnička djelatnost Društva rezultirala je osnutkom niza kulturnih institucija muzeja, galerija i škola u Zagrebu. Prva značajnija inicijativa Društva bila je osnivanje *Muzeja za umjetnost i obrt* 1880, čiji je statut i osnove sastavio Izidor Kršnjavi (Obzor, 1879, str. 107). Strategija djelovanja Muzeja bila je usmjerena ka očuvanju tradicionalnih vrijednosti narodnog obrta ali i stvaranju nove estetičke kulture građanskog sloja (Internet 1). Dvije godine kasnije, 1882. osnovana je *Kraljevska zemaljska obrtna škola* (danas Škola za primijenjenu umjetnost i dizajn) i predana Društvu na upravljanje. Zabilježene rezultate Škola je postizala priređivanjem košaračkih, čipkarskih i keramičarskih tečajeva, koristeći narodne motive na različitim predmetima (čestitke, vezivo, namještaj). Učenički radovi redovito su bili izlagani na izložbama koje je priređivalo Društvo. Osobitu pozornost popraćenu pohvalama, izazvali su radovi učenika na izložbi pri otvorenju *Trgovačko-obrtnog muzeja* u Zagrebu 1904. godine (Kolar-Dimitrijević, 1992). Odlukom Vlade 1886. muzej i škola izuzeti su od nadzora Društva i stavljeni pod upravu Vlade (Glasnik, 1887, str. 56). Nakon požara u tkalačkoj školi u Slavonskom Brodu 1887, na inicijativu Društva, škola je preseljena u Zagreb. Od listopada iste godine škola je otvorena u Zagrebu i povjerena na upravu Društvu. Osnovni cilj Škole bila je edukacija i obnavljanje starih zanata, sprječavanje njihovoga zatiranja, promoviranje kulturnoga naslijeđa i etnološkoga blaga proizvodnjom izvornih tkanina i autentičnih suvenira, izvornost i prepoznatljivost tehnika izrade ovog kraja (HR-HDA-1979.5.2.2.1. Statut Tkalačke škole). Proizvedeni predmeti (uglavnom tepisi i ćilimi) izlagani su i prodavani u *Muzeju za umjetnost i obrt*.

Društvo je sudjelovalo u osnivanju *Kluba amatera fotografa* 1892, sa svrhom upućivanja članova u fotografiranje, izrađivanje fotografije, naročito pejzaža, umjetničkih spomenika, te pomoću fotografskih reprodukcija širenje i upoznavanje građanstva s prirodnim i umjetničkim ljepotama svoje domovine (HR-HDA-1979.2.3. Odjel za amatersku fotografiju). Uslijed financijskih problema onemogućen je daljnji rad te krajem 1894. Klub prestaje sa samostalnim radom. Od siječnja 1895. nastavio je djelatnost unutar Društva kao *Odjel za amatersku fotografiju*.

U okviru nakladničkih aktivnosti, Društvo je pokrenulo prvi hrvatski povijesno-umjetnički časopis *Glasnik Društva za umjetnost i umjetni obrt* pod uredništvom Ivana Bojničića. Pored umjetničkih, kritičkih priloga i članaka Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ćire Truhelke, Izidora Kršnjavija i Ferde Hefelera u časopisu su objavljivane reprodukcije umjetnina domaćih i stranih umjetnika. U financiranju časopisa Društvo je potpomagano godišnjim subvencijama Odjela za bogoštovlje i nastavu u iznosu od 1000 forinti (Glasnik, 1887, str. 24). Časopis je izlazio od 1886. do 1888. godine, 1900. godine u suradnji s nekolicinom književnika pokrenut je časopis *Život* - mjesečna smotra za književnosti i umjetnost (Flaker, 1977, str 159). S obzirom da je bio rezultat

suradnje različitih umjetničkih krugova, časopis se bitno razlikovao od svih tadašnjih revija sličnog profila (Galjer, 2000, str. 63). Već slijedeće godine, zbog financijskih problema, časopis je prestao izlaziti.

Po uzoru na bečki teatar *Urania*, 1900. godine Društvo je u Zagrebu osnovalo Umjetno-znanstveno putujuće kazalište *Urania* za popularizaciju umjetnosti i znanosti. Prva filmska projekcija popraćena Kršnjavijevim komentarima priređena je 5. prosinca 1900. u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu. *Urania* je gostovala u hrvatskim gradovima Sisku, Karlovcu, Petrinji i dr.

Intenziviranjem umjetničkog života Društvo je ukazivalo na potrebu za osnivanjem umjetničkih škola. Prvu utjecajnu privatnu slikarsku školu organizirali su slikari Menci Clement Crnčić i Bela Čikoš Sesija 1903. u okviru svojih zagrebačkih ateliera. U nekoliko godina postojanja Crnčićeva i Čikoševa škola, kao preteča visoke umjetničke škole, bila je obrazovno ishodište mnogih hrvatskih umjetnika i umjetnica. Godine 1907. osnovana je prva javna umjetnička škola. Isprva je djelovala pod nazivom *Privremena viša škola za umjetnost i umjetni obrt*, koja je kasnije prerasla u Akademiju, središnje mjesto visokog umjetničkog obrazovanja u Hrvatskoj (Prelog, 2012, str. 21).

Početak 20. stoljeća Društvo se profiliralo u jedno od vodećih umjetničkih udruženja u Hrvatskoj. Odjelu za bogoštovlje i nastavu davalo je stručna mišljenja o projektima izgradnje, smještaja i premještanja spomenika (Preradovićev spomenik), župnih crkava (sv. Ilija u Obrešu kod Varaždina) i kulturnih institucija (prigovor u vezi s izgradnjom Hrvatskog narodnog muzeja). Isto tako, Društvo je delegiralo člana u Povjerenstvo za promicanje obrtne nastave pri Odjelu za bogoštovlje i nastavu i dva člana u Odboru za izgradnju Kraljevske sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U međuvremenu za zagrebačku likovnu i kulturnu scenu od izuzetne važnosti bile su samostalne i skupne izložbe umjetnika. Društvo je samostalno ili u suradnji priređivalo po nekoliko izložbi godišnje. Za svaku su izložbu bili točno utvrđeni uvjeti izlaganja. Radove je birao stručni ocjenjivački sud /jury. Osim umjetnicima (slikarske, kiparske, arhitektonske, reproduktivne umjetnosti, umjetne obrtine), važnost se pridavala dizajnu kataloga, plakatu, pozivnici i medijskoj popraćenosti. Društvo je za izložbe osiguravalo izložbene prostorije, promidžbu, osiguranje i pomoćno osoblje. O izložbama i njihovoj posjećenosti redovito je izvješćivao list *Obzor* s opširnim i kritičkim priložima Milana Marjanovića, Vladimira Lunačeka i Ljube Babića.

Uoči Prvog svjetskog rata Društvo je priredilo čak tri međunarodne izložbe: 1913. *Međunarodnu fotografsku izložbu* i 1914. *Međunarodnu grafičku izložbu* i *Izložbu plakata* što zorno govori o bogatim aktivnostima i angažiranosti Društva u to vrijeme. Tijekom rata, 1917. godine u suradnji s *Odborom zagrebačkih gospodja za ratnu pripomoć* i društvom *Zitin dom* priređena je izložba ratnih slika pod nazivom *Ratna izložba*.

Društvo je materijalno i moralno stipendiralo nadarene polaznike domaćih i inozemnih umjetničkih škola i studijskih putovanja jer su upravo oni bili nositelji inovacija i promjena. U tom kontekstu osim Beča i Praga, München i Pariz bili su kulturna središta važna za hrvatske umjetnike.

Otkup radova kao važan segment rada Društva imao je višestruku korist kako za Društvo tako i za umjetnike. Otkupljene radove Društvo je dijelilo članovima na godišnjim skupštinama kao godišnje premije ili pohranjivalo za *Modernu galeriju* koju je Društvo osnovalo 1905. godine. Inicijativa za osnutak Moderne galerije potekla je od Izidora Kršnjavija *da se u krilu samoga društva osnuje galerija u kojoj će biti*

zastupana domaća i strana suvremena likovna umjetnost (HR-HDA-1979.1.4. Korespondencija s Modernom galerijom). *Timor dei* Ivana Meštrovića, triptihon *Pred vratima smrti* Mirka Račkoga i reljef u drvu *Isus i Magdalena* Františka Bileka, bili su prvi radovi kojima je Društvo počelo graditi fundus *Moderne galerije*. Galerija je javnosti otvorena 1914, a od 1934. je samostalna institucija.

1.2 Društvo u međuratnom razdoblju

U razdoblju između dvaju svjetskih ratova jedan od važniji kulturnih projekata u kojima je Društvo sudjelovalo svakako je izgradnja *Doma likovnih umjetnosti* čija je izgradnja bila povjerena Ivanu Meštroviću. Gradnja je počela 1934. i potrajala je nekoliko godina. U prikupljanju sredstava za izgradnju sudjelovale su razne humanitarne organizacije u Zagrebu. *Dom* je otvoren u prosincu 1939, prigodom obilježavanja 60-godišnjice Društva. Priređena je velika izložba *Pola vijeka hrvatske umjetnosti*. Sam naslov određivao je značenje, opseg i sadržaj ove jubilarne izložbe. Na njoj su bile zastupljene sve grane umjetnosti: slikarstvo, kiparstvo, arhitektura i grafika. Prvotno je planirano da se izloži ukupno 150 umjetnika s po tri djela. Nije bilo jurya za ocjenjivanje radova već su umjetnici sami izabrali svoja tri najbolja djela (HR-HDA-1979.1.5.25. *Pola vijeka hrvatske umjetnosti*). Tijekom Drugoga svjetskog rata *Dom likovnih umjetnosti* pretvoren je u džamiju (Hruškovec, 1991, str. 79).

S obzirom na iznos članarine Društvo je imalo tri kategorije članova: utemeljitelje (200 forinti), prave članove-redovne (10 forinti) i učestnike (5 forinti). Prema evidencijama Društva bilježena je prilična fluktuacija članova. Tako je npr. 1895. Društvo je brojilo 73 člana, 1903. 127 članova, 1911. 40 članova, a 1912. godine 31 član. Važno je, međutim, istaknuti da članovi Društva nisu bili samo likovni umjetnici već i uglednici iz javnog i političkog života, istaknuti književnici, gospodarstvenici, svećenici, književnici, odvjetnici i liječnici, banke pa čak i gradovi (HR-HDA-1979.3. Korespondencija s članovima i suradnicima). Upravo su takvi članovi, iz redova političara i imućnih građana, najčešće bili utemeljitelji i zakladnici koji su svojim članarinama, novčanim priložima i donacijama osiguravali opstanak Društva, posebice realizaciju izložaba. Najistaknutiji članovi utemeljitelji bili su Izidor Kršnjavi, predstojnik Odjela za bogoštovje i nastavu, Dušan Plavšić, bankar, Milivoj Deželić, barun Dragan Vranyczany, grof Teodor Pejačević, hrvatski ban, te Juraj Posilović, zagrebački nadbiskup.

Godine 1928. u Društvo je fuzioniran *Odbor gospodja za podizanje Strossmayerovog spomenika* i nastavio djelovati kao *Gospojinska sekcija H.D.U. Strossmayer* zadržavajući svojevrsnu autonomiju u radu. Naime, Sekcija je imala svoju predsjednicu, tajnicu i blagajnu *Gospojinska sekcija* nastavila je priređivati umjetničke večeri, zabave i koncerte na kojima su prikupljana sredstva za izgradnju *Doma likovne umjetnosti*. Godine 1936. kada su članice odlučile prestati s radom, umjetnine i novac koji je sekcija prikupila poklonjen je *Modernoj galeriji*.

O djelovanju Društva tijekom Drugoga svjetskog rata nemamo podataka.

1.3 Društvo u razdoblju od 1945. do danas

Godine 1945. Društvo je promijenilo naziv u *Udruženje likovnih umjetnika Hrvatske*. Prema novim Pravilima svrha Udruženja bila je okupljanje svih likovnih umjetnika koji su djelovali na teritoriju Narodne Republike Hrvatske, a koji su stajali na pozicijama narodne demokracije kao osnovne tekovine narodno-oslobodilačke

borbe. Ciljevi su bili unapređenje likovne umjetnosti, održavanje i isticanje kvalitativnog nivoa, približavanje umjetnosti narodu, zaštita političkih interesa Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Osim okupljanja, zadaća likovnih umjetnika bila je promicati likovnu umjetnost koja umjetnički izražava život naših naroda, njihovu borbu za slobodu i izgradnju domovine (HR-HDA-1979.2.1. Pravila Društva). Umjetnost je po sadržaju trebala biti socijalistička a po formi nacionalna (Katunarić, 2011, str. 17). Planovi rada uključivali su godišnje pojedinačne i skupne izložbe članova, izdavanje umjetničke revije i edicija, izložbe gostiju iz inozemstva, umjetnički odgoj narodnih masa predavanjima i izložbama u provincijama. Za ostvarenje ovih planova i radi efikasnije suradnje s članovima, Udruženje je osnovalo podružnice u Splitu, Rijeci i Osijeku. Prva poslijeratna izložba priređena je 1946. u Umjetničkom paviljonu na kojoj je sudjelovalo 84 autora.

S obzirom na opću poslijeratnu nestašicu materijala (boje, ljepila, platna, okvira i drugih potrepština) nužnih za rad umjetnicima, Društvo je 1948. osnovalo nabavno-prodajnu zadrugu LIKUM. Članovi zadruge bili su članovi Društva, Udruženja umjetnika primijenjene umjetnosti i Društva dizajnera Hrvatske (DDH). Osim nabavke materijala, zadruga je prodavala slike, skulpture, grafike, keramiku, unikatno staklo i umjetničke fotografije. Godine 1950. iz Društva su izdvojeni primijenjeni umjetnici u zasebno *Andrija Buvina* (ULUPUH). U suradnji s LIKUM-om Društvo je 1955. osnovalo *Grafički studio* kao samostalnu radionicu. Godine 1958. osnovana je *Zadruga za izgradnju stanova likovnih umjetnika u Zagrebu* kao ekonomska organizacija koja je organizirala svoje članove za zajedničku proizvodnju i nabavku građevinskog materijala i za uzajamno pomaganje oko izgradnje stanova i stambenih zgrada za članove. Sredinom 1950.-ih uz potporu Društva osnivane su likovne kolonije kao otvorene radionice i prezentacija umjetničkih radova u manjim sredinama. Među značajnijim bile su kolonije u Iloku, Sisku i *Florinom domu* u Dubrovniku.

Na Glavnoj skupštini 1972. Društvo je promijenilo naziv u *Hrvatsko društvo likovnih umjetnika*. Pod tim nazivom djeluje i danas. U poslijeratnom razdoblju djelatnosti Društva, broj članova je varirao iz godine u godinu. Prema popisima 1945. bilo je 126 članova, 1965. 650 članova, 1977. 639 članova, 1985. 670 članova (HR-HDA-1979.2.4. Umjetnički savjet Društva). Prema Pravilima Društva članstvo se dijelilo na: redovne, pripravne, članove-kandidate, počasne i goste. Osnovni uvjet za članstvo bila je završena likovna akademija.

Društvo je djelovalo na utvrđivanju i ostvarenju boljih uvjeta rada i statusa umjetnika, te je u suradnji s Autorskom agencijom Hrvatske i Zajednicom umjetnika Hrvatske sudjelovao u pripremanju i izradi zakona (Zakona o samostalnim umjetnicima, Zakona o autorskoj zaštiti i Zakona o likovnoj djelatnosti). *Pravilnikom o korištenju ULUH-ovih ateliera* 1952. regulirana je dodjela, korištenje i održavanje ateliera, kao radnih umjetničkih prostora članova. Društvo je surađivalo s Gradom Zagrebom u izgradnji i dodjeli prostora na području Zagreba. Otkup umjetničkih radova bio je preko stalnih stručnih komisija pri državnim ustanovama i institucijama, gospodarskim poduzećima i umjetničkim galerijama. Od izlagačkih prostora, Društvo je raspolagalo s četiri različito profilirana galerijska prostora Galerija *Karas* (Starčevićev trg 6/1), Salon Galerije *Karas* (Praška 4), Studio Galerije *Karas* (Starčevićev trg 6/1) i *Galerija proširenih medija* (kao eksperimentalno izlagačko mjesto otvorenog raznim vrstama likovnog izraza i izražavanja). Osim galerija Društvo je dobilo na korištenje dvorac Jakovlje i ateliere u Voćarskoj ulici u Zagrebu. Zahvaljujući galerijama Društvo je djelovalo u lepezi različitih likovnih prezentacija uvažavajući generacijske i stilske različitosti umjetnika te time isticao svoju afirmativnu djelatnost Društva kao cjeline i članova pojedinačno. Održavano je nekoliko stalnih godišnjih izložbenih

manifestacija: *Zagrebački salon* (suvremeno hrvatsko likovno stvaralaštvo i projekti za uređenje životnih i radnih sredina), *Salon mladih* (stimulacija stvaralaštva mladih likovnih umjetnika) i *Godišnja recentna izložba članova* i prigodne (*Izložba za Dan Republike* i *Novogodišnja izložba*).

Danas Društvo djeluje kao nevladina, neprofitna i nestranačka strukovna udruga čiji su članovi likovni umjetnici različitih umjetničkih izraza i svih generacija. Osnovni ciljevi i djelatnost udruge su poticanje suvremenog likovnog stvaralaštva, unapređenje i zaštita slobode likovnog djelovanja, organizacija izložbi, sudjelovanje u pripremama za donošenje zakona i propisa koji se odnose na likovno stvaralaštvo te zaštita socijalnih prava umjetnika (Internet 2).

2 ARHIVISTIČKA OBRADA I SREĐIVANJE GRADIVA FONDA

Hrvatski državni arhiv (HDA) gradivo Društva preuzeo je u dva navrata. Prvo preuzimanje obavljeno je na temelju ugovora HDA i Hrvatskog društva likovnih umjetnika 2008. Ugovorom je preuzeto gradivo iz razdoblja od 1936. do 1991. ukupne količine 67 arhivskih kutija i 17 knjiga. Drugo preuzimanje obavljeno je na temelju ugovora HDA i Moderne galerije 2009. pri čemu je preuzeto gradivo iz razdoblja od 1879. do 1941. ukupne količine 39 arhivskih kutija. Po primitku u HDA, obavljena je osnovna identifikacija cjelokupne dokumentacije nakon čega je udružena u jedan jedinstveni arhivski fond pod signaturom HR-HDA-1979 Hrvatsko društvo likovnih umjetnika (HDLU).

Slijedom navedenoga, tijekom arhivističke obrade i sređivanja gradiva, prateći sadržajnu i kronološku fizionomiju dokumentacije, rezultat početne obrade je razdjel fonda na dvije osnovne cjeline odnosno podfonda HR-HDA-1979.1. Hrvatsko društvo umjetnosti (1879.-1941.) i HR-HDA-1979.2. Hrvatsko društvo likovnih umjetnika (1945.-1991.). Svaki podfond je dalje razrađen na manje cjeline (serije i podserije, nerijetko do razine predmeta), ovisno o poslovnim funkcijama i vrstama dokumentacije koja je nastala obavljanjem tih funkcija, koje su dakako odraz unutarnjeg ustroja, poslovanja i veza Društva.

Tijekom sređivanja podfonda 1979.1 Hrvatsko društvo umjetnosti uočena je necjelovitost gradiva. Dokumentacija je za neka razdoblja izuzetno fragmentarno sačuvana, poglavito za razdoblje od 1940.-1941. gdje je sačuvano svega nekoliko dokumenata. U ovom podfondeu najcjelovitija dokumentacijska cjelina odnosi se na popise i evidencije o uplatama članarina. Dokumenti su u relativno dobrom stanju (iako ima oštećenih dokumenata), čitki, uglavnom pisani rukopisom, manjim dijelom tiskani, na hrvatskom jeziku te nekolicina na njemačkom, mađarskom, češkom, srpskom i slovenskom jeziku. Tijekom rada na podfondeu, izdvojeno je gradivo *Odbora gospodja za podizanje Strossmayerovog spomenika* i *Društva za podizanje radiona i domova za likovne umjetnike* u zasebne fondove. Uslijed fragmentarnosti dokumentacije, nije provedeno izlučivanje i odabiranje gradiva.

Podfond 1979-2. Hrvatsko društvo likovnih umjetnika je u znatno boljem stanju, gotovo da nema oštećenja spisa i gradivo je cjelovitije. Najcjelovitije su dokumentacijske skupine materijala Glavne skupštine, plenuma i dokumentacija u vezi s članovima. Tijekom sređivanja ovoga dijela fonda provedeno je izlučivanje gradiva kojemu je prošao rok čuvanja i multiplikati.

Što se tehničkog dijela obrade i sređivanja fonda tiče, obavljani su cjelokupni poslovi zaštite spisa, odnosno uklonjeni su metalni dijelovi s dokumenata a oštećeni i

prljavi omoti spisa zamijenjeni su novim košuljicama. Cjelokupno gradivo odloženo je u standardne arhivske kutije.

Dakle, arhivski fond sadrži dokumentaciju koja je nastala tijekom redovnog rada Društva i njegovih radnih tijela (Glavna skupština, Upravni odbor, komisije, programi i planovi rada, izvješća o postignutim rezultatima i postignućima, analize i elaborati o položaju i statusu umjetnika i umjetnosti i sl.) u razdoblju od 1879. do 1991. godine. Prema sadržajnoj fizionomiji odnosno vrsti i opsegu dokumenata osim materijala radnih tijela Društva, evidencija o članstvu i naplatama dugovanja za članarine, značajnu skupinu spisa u fondu čini korespondencija koja je odraz bogatih veza i odnosa s raznim korespondentima od pojedinih članova i suradnika, udruženja, vjerskih, kulturnih i znanstvenih ustanova do tijela vlasti Kraljevske Zemaljske vlade i njenih odjeljenja poglavito s Odjelom za bogoštovlje i nastavu, gradovima i županijama do Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SRH. Osim toga, fond obiluje zahvalnicama, pozivnicama na gostovanja, razne svečanosti, svečane večere, izložbe i stručna predavanja.

Kretanjem kroz strukturu fonda odnosno podfondova, jednostavnim pretraživanjem preko parametara odnosno signature za pretraživanje sadržaja, korisnici mogu naručivati tražene dokumentacijske cjeline. S obzirom na sve gore navedeno, dajemo pregled plana sređivanja podfonda koji je složen na slijedeći način:

HR-HDA-1979 Hrvatsko društvo likovnih umjetnika (HDLU)

1979.1. Hrvatsko društvo umjetnosti 1879.-1941. (kut. 1-22, knj. 1)

- 1.1. Pravila Društva
- 1.2. Radna tijela Društva
 - 1.2.1. Glavna skupština
 - 1.2.2. Upravni odbor
 - 1.2.3. Odjel za amatersku fotografiju
 - 1.2.4. Gospojinska sekcija H.D.U. Strossmayer
- 1.3. Oblici djelovanja Društva
 - 1.3.1. Izložbe
 - 1.3.2. Kulturne ustanove
 - 1.3.3. Obrazovane ustanove
 - 1.3.4. Izdavaštvo
 - 1.3.5. Izgradnja objekata i podizanje spomenika
 - 1.3.6. Korespondencija s članovima i suradnicima
 - 1.3.7. Korespondencija s udrugama, znanstvenim ustanovama i tijelima vlasti
- 1.4. Financijsko poslovanje Društva
 - 1.4.1. Imovina Društva
 - 1.4.2. Financijske evidencije
 - 1.4.3. Korespondencija
- 1.5. Spisovodstvene evidencije

Na temelju jednostavne sheme razabire se jasna struktura Društva, koja prikazuje slojevitost organizacije s oblicima djelatnosti. Prednosti ovakvoga pristupa i obrade su višestruke. Podatci su prikazani jednoznačno i jasno. Nedostatak pak ovakvoga pristupa je vrijeme koje je potrebno za ovakav način sređivanja i obrade. U završnoj fazi kao konačan rezultat arhivističkog sređivanja i obrade je izradba obavijesnog pomagala prema stručnim standardima ISAAR (CPF) Međunarodnoj normi arhivističkog normiranog zapisa za pravne i fizičke osobe te obitelji i ISAD (G) Općoj međunarodnoj normi za opis arhivskog gradiva. Gradivo fonda ima status javnog arhivskog gradiva, stoga je dostupno sukladno Zakonu o zaštiti arhivskog gradiva i arhivima (NN 105/1997), Pravilniku o korištenju arhivskoga gradiva (NN 67/1999) te Pravilniku o radu čitaonice Hrvatskog državnog arhiva. Javno arhivsko gradivo za korištenje dostupno je 30 godina nakon nastanka. Fond sadrži osobne podatke čija je dostupnost ograničena sukladno s odredbama Zakona o zaštiti osobnih podataka (NN 103/2003), te dokumentaciju s oznakom povjerljivosti, čija je dostupnost ograničena i u postupanju s kojom se primjenjuju odredbe Zakona o tajnosti podataka (NN 79/2007) i Zakona o informacijskoj sigurnosti (NN 79/2007).

3 ZAKLJUČAK

Društvo je jedno od rijetkih udruženja Hrvatske s tako dugim kontinuitetom od 135 godina neprekidnog rada i djelovanja koje je opstalo u vrtlogu političkih i društvenih mijena i preživjelo smjene generacija i duboke političke, ekonomske, društvene i ideološke promjene u Hrvatskoj. Uloga Društva pritom bila je od presudne važnosti za hrvatsku kulturu. Glavna odrednica rada bila je i ostala ista, umjetnost i umjetnici. Isto tako, Društvo je uspjelo osnovati, njegovati, sačuvati, povezati i na kraju institucionalizirati neke od svojih velikih projekata odnosno organizacija (muzeji, škole i galerije) kao kulturne institucije usmjerene na očuvanje i njegovanje hrvatske kulturne i umjetničke baštine. Širina i raznolikost djelatnosti Društva očitovale su se u iznimno dinamičnoj izložbenoj djelatnosti u zemlji i inozemstvu. Uspostavom izravnih kontakata i plodonosnom suradnjom s kulturnim, književnim i umjetničkim društvima i pojedincima u zemlji i inozemstvu Društvo je postavilo temelj međunarodnog pristupa i prepoznatljivosti hrvatske likovne umjetnosti.

Neosporna zasluga za osnutak i afirmaciju Društva pripada glavnom pokretaču i promotoru Izidoru (Isi) Kršnjaviju koji je zahvaljujući agilnosti, političkim funkcijama koje je obnašao na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće i velikom društvenom i političkom ugledu u posljednja dva desetljeća 19. stoljeća dao neizbrisiv doprinos u oblikovanju cjelokupnog kulturnog života. Struktura članstva Društva se profilirala iz društva umjetnika i ljubitelja umjetnosti iz različitih akademskih sredina u usko strukovno udruženje likovnih umjetnika. Kroz Društvo je prošla cijela plejada izvrsnih hrvatskih umjetnika (slikari, kipari i grafičari), više i manje poznatih hrvatskoj javnosti, koji su nam u naslijeđe ostavili svoja djela kao dio nacionalnog, ekonomskog i kulturnog života u Hrvatskoj. Danas Društvo djeluje kao usko strukovna udruga akademski obrazovanih likovnih umjetnika (kipara, slikara i grafičara). Isto tako Društvo predstavlja središnje mjesto okupljanja struke na nacionalnoj razini pokrećući i sudjelujući u akcijama od interesa cjelokupnog društva i time pridonosi rasvjetljavanju pojedinih problema u vezi s nacionalnom likovnom baštinom.

Iako je Društvo djelovalo pod različitim imenima, u različitim državnim zajednicama i društvenim uređenjima, kontinuitet smo od osnutka do danas zadržali, na dobrobit i slavu hrvatske kulture (Katunarić, 2011, str. 7).

LITERATURA

- Maruševski, O. (2004). *Društvo umjetnosti 1868.-1879.-1941*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti.
- Maruševski, O. (2002). *Iso Kršnjavi, Kultura i politika na zidovima palače u Opatičkoj 10*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
- Maruševski, O. (1978.). Dva poglavlja u povijesti Društva umjetnosti. U povodu 100-godišnjice Hrvatskog društva likovnih umjetnika. *Bulletin br. 2*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Razred za likovne umjetnosti u Zagrebu.
- Szabo, A. (1988). *Središnje institucije Hrvatske u Zagrebu 1869.-1873*. Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Flaker, V. (1977). *Časopisi hrvatskoga modernističkog pokreta*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Hruškovec, T. (1991). *Dokumenti argumenti, Meštrovićev Dom likovnih umjetnosti 1930.-1990*. Zagreb: Hrvatsko društvo likovnih umjetnika.
- Prelog, P. (2012). *Moderna umjetnost u Hrvatskoj 1898.-1975, Artikulacija moderniteta, Institucije secesije, publika*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti.
- Galjer, J. (2000). *Likovna kritika u Hrvatskoj 1868.-1951*. Zagreb.
- Kolar-Dimitrijević, M. (1992). Kako se trgovačko-obrtni muzej u Zagrebu pretvorio u etnografski muzej. *Radovi, br. 25*. Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Leček, S. (1990). Likovna umjetnost u društvenom životu Hrvatske 1945.-1947. *ČSP br. 1-2*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
- Bregovac-Pisk, M. Gotić, K. (2012). Isidor Paulus Josephus Ludovicus Kršnjavi 1845.-1927. *Zbornik radova, Iso Kršnjavi, veliki utemeljitelj ministar europskog duha*. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej.
- Katunarić, V. (2011). *Hrvatsko društvo likovnih umjetnika 1868.-2011*. Zagreb: Hrvatsko društvo likovnih umjetnika.
- *Likovna enciklopedija Jugoslavije*. (1984). sv. I. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Zakon o zaštiti arhivskog gradiva i arhivima. (1997). Narodne novine Republike Hrvatske broj 105.
- Zakona o zaštiti osobnih podataka. (2003). Narodne novine Republike Hrvatske broj 103.
- Zakon o tajnosti podataka. (2007). Narodne novine Republike Hrvatske broj 79.
- Zakon o informacijskoj sigurnosti. (2007). Narodne novine Republike Hrvatske broj 79.
- Dragoljub (zabavan, poučan i književan list). (1868).
- Glasnik Društva za umjetnost i umjetni obrt. (1887).
- Obzor, hrvatski dnevni list. (1879).
- Internet 1: http://www.muio.hr/muo/o_muzeju/.
- Internet 2: <http://www.hdlu.hr/o-nama/misija-vizija-vrijednosti/>.

SUMMARY

*Marijana JUKIĆ**

135 YEARS OF THE CROATIAN FINE ARTS ARTISTS ASSOCIATION

It is uncommon in Croatia that associations boast a tradition of 135 years of continuous work and activities as well as having a record of achievements realized in that period. The Croatian Fine Arts Artists Association was established in 1868 and the notable activity actually started with the 1st General Assembly held in 1879. The organization and structure of the Association were determined by the rules and statutes. The Association also drew multiple benefits for the entire society by establishing schools, galleries, museums (Museum of Arts and Crafts, the Royal Secondary School for Craftsmen, the Weaving School, Museum of Modern Art), organizing various cultural activities and projects and in this manner had been up to date with current European art events. In a series of activities and persistent references to the need for art schools, the most prominent was the first M. C. Crnčić and B. Č. Sesija's Art School. Many Croatian artists have been educated there and that art school encouraged the establishing of the first public art school in 1907, which has been developed into the Academy of Fine Arts in Zagreb. The European cultural capital of Vienna, Munich, Paris and Prague were the main destinations for young and talented students on the scholarships by the Association. Generations of visual artists, students of the Academy, perfected in the master classes set the new trends and changes and thus influenced the design of Croatian art.

The Association has been developing publishing activities due to government subsidies. The Association also been receiving an annual subsidy for purchasing books, magazines and professional libraries. Meanwhile The Association has been recognized as one of the leading art's associations in Croatia, and on regular basis has been asked for consultations by the authorities for expert opinions on projects of construction and reconstruction of state institutions, churches, locations and relocation of monuments in Zagreb and surroundings. Activities of The Association are implemented by long-term efforts of Croatian artists for recognition of their status in society, evaluation of their share in the creation and enrichment of the artistic cultural scene and understanding of their needs, financial and class problems. Participation of The Association and it's certain members in the public debates on the proposals of laws and regulations on the status, rights and social security of the artists was an attempt to identify and solve their problems and needs. The main determination of The Association was an exchange of thoughts and ideas, world outlooks, interaction with foreign cultures by hosting foreign artistic groups and artists and touring worldwide. Due to The Association and evidenced by many guest artists in Zagreb and local artists exhibiting in international exhibitions, Zagreb's scene has never lost its significance which was important both for The Association and for the artists as individuals. The status of art and artists was significantly improved by the increasing number of various gallery rooms, solo and group exhibitions, which led to increase of artistic production. Almost all the exhibitions were covered by critical comments and reviews in "Obzor" published by art critics Milan Marjanović, Vladimir Lunaček, and Ljubo Babić.

* *Marijana Jukić, Croatian State Archives arhiv, Marulićev trg 21, 10000 Zagreb, Croatia, contact: mirjana.gulic@daz.hr.*

Since its establishment, distinguished public figures were prominent sponsors of The Association and were provided support, protection and financial assistance. Izidor Kršnjavi, certainly was the most important and the most outstanding of all more and less well-known founders and ordinary members, and left strong impression to the political, cultural and economic life of Zagreb in the first half of the 20th century. The Croatian Fine Arts Artists Association now holds the reputation of the leading professional organization which is focused on incenting contemporary art, promotion and protection of freedom of artistic activities, organizing exhibitions, participation in the preparations for the adoption of laws and regulations relating to artistic work and the protection of artists' social rights. These are only hints to the rich history of The Association, without pretending to be complete review, and especially not the evaluation of its work.